
Vairagya Shatakam

वैराग्य शतकम्

Document Information

Text title : Vairagya Shatakam 2 by Appayya Dikshita

File name : vairAgyashatakam2.itx

Category : shiva, appayya-dIkShita, shataka

Location : doc_shiva

Author : Appayya Dixit

Latest update : March 13, 2022

Send corrections to : sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 13, 2022

sanskritdocuments.org

వైరాగ్యశతకమ్

(శ్రీమదప్పయ్యదీక్షితవిరచితమ్)

॥ శ్రీః ॥

ఆస్తే కశ్చన భిక్షుః సజ్కుష్టాన్నవ్యయాని దశ ।
న మమేత్యవ్యయయుగలం యాచామస్తం కిమస్త్యన్యత్ ॥ ౧ ॥

ధీసచివం ధైర్యబలం సజ్కుల్పవిరోధి శాన్తిధనమ్ ।
విశ్వత్రయవిషయమిదం వైరాగ్యం నామ సామ్రాజ్యమ్ ॥ ౨ ॥

రాజ్ఞో బిభ్యతి లోకా రాజానః పునరితోఽపి వైరిభ్యః ।
ఆ బ్రహ్మణః కృతాంతాదకుతోభయమస్పృహారాజ్యమ్ ॥ ౩ ॥

భిక్షాప్రదా జనన్యః పితరో గురవః కుమారకాః శిష్యాః ।
ఏకాన్తరమణహేతుః శాన్తిర్దయితా విరక్తస్య ॥ ౪ ॥

కిమపి న యే చేష్టన్తే కార్యప్రతికార్యయోర్విరహాత్ ।
సన్నస్త ఏవ ముక్తాః సన్నేహే గౌతమః సాక్షీ ॥ ౫ ॥

పతతు నభః స్ఫుటతు మహీ చలన్తు గిరయో మిలన్తు వారిధయః ।
అధరోత్తరమన్తు జగత్కా హానిర్వీతరాగస్య ॥ ౬ ॥

కే చోరాః కే పిశునాః కే రిపవః కే చ దాయాదాః ।
జగదఖిలం తస్య వశే యస్య వశే హతమిదం చేతః ॥ ౭ ॥

విషయా ఉపతిష్ఠన్తాం విషయైర్వా సమవయన్తు కరణాని ।
ఆన్తరమేకం కరణం శాన్తం యది కా తతశ్చిన్తా ॥ ౮ ॥

కిం విషయాస్పరిహర్తుం వస్తవ్యం మేరుకన్దరేష్వబుధైః ।
న హ్యద్భిరనాసక్తుం పాంసుషు రోహన్తి పద్మాని ॥ ౯ ॥

అజ్ఞానమిహ నిదానం ప్రాగ్రూపం జననమేవ భవరోగే ।
పరిపాకః సంసరణం బైషజ్యం వైప్రీకీ శాన్తిః ॥ ౧౦ ॥

స్వేనైవ భుక్తమర్థం సూకరజాతిస్మరో మనుష్య ఇవ ।

దూరే జగుప్సమానో ధీరో వైరాగ్యమాద్రీయతే || ౧౧||

తైశవమివ కౌమారే తత్తరుణిమ్నీవ స ఇవ వృద్ధత్వే |

న స్వదతే ధీరాణాం కామస్య విచేష్టితం శాన్తౌ || ౧౨||

శతశః పరీక్ష్య విషయాన్సద్దోష్య జహతి కచిత్క్వవిద్ధన్యాః |

కాకా ఇవ వాన్తాశనమన్యే తానేవ నేవన్తే || ౧౩||

చరమౌ మాతాపితరౌ చరమా గృహిణీ సుతాశ్చరమాః |

కర్తవ్యేఽతిప్రేమణి కథమిహ ధీరా విరజ్యన్తే || ౧౪||

తృణవద్ధమన్తి చపలాః స్త్రీనామని చణ్డమారుతే చలితే |

ధరణిధరా ఇవ సన్తన్త్ర న కిఞ్చిత్ప్రకమ్పన్తే || ౧౫||

కామిజనపరమభోగ్యే కామసుఖే ధారయన్తి బీభత్సమ్ |

సన్తః శమసుఖరసికాః సుధాశనాః సూకరాన్న ఇవ || ౧౬||

విక్షేపమాత్రభాజో వికాసకాష్ఠాగత జ్ఞానాః |

స్వస్యాపి చేష్టితాని స్వయమీక్షన్తే పరస్యేవ || ౧౭||

అస్థానేఽభినివిష్టాన్మూర్ఘానస్థాన ఏవ సన్తుష్టాన్ |

అనువర్తన్తే ధీరాః పితర ఇవ క్రీడతో బాలాన్ || ౧౮||

పుష్ణతి పురుషే సలిలైర్ముష్ణతి పుష్పం ఫలం చ తరవ ఇవ |

వర్తన్తే సన్తః సమముపకర్తరి చాపకర్తరి చ || ౧౯||

నిత్యానిత్యవివేకః సర్వేషాం ఘటఘటత్వయోరాన్తే |

స వివేకో యః శాన్తికృదవివేకోఽన్యః సమస్తోఽపి ||

అనధిగతే కామసుఖే కాలేన యథా ప్రవర్తతే తరుణః |

ఏవం బ్రహ్మసుఖేఽపి ప్రవర్తతే కోఽపి భాగ్యవశాత్ || ౨౦||

పుత్రగుణాః స్వాతన్త్యే దారగుణాశ్చాధివేదనావసరే |

భ్రాతృగుణా దాయవిధౌ ద్రష్టవ్యా మోక్ష్యమాణేన || ౨౧||

కా మే గతిరితి పృచ్ఛతి చరమశ్వాసేఽపి యః స్వార్థమ్ ||

తస్య జనస్యాపి కృతే పాపాః పాపాని కుర్వన్తి || ౨౩||

పితృభిః కలహాయన్తే పుత్రానధ్యాపయన్తి పితృభక్తిమ్ |

పరదారానుపయన్తః పఠన్తి శాస్త్రాణి దారేషు || ౨౪||

శాన్తిరలభ్యాదుపరతిరపాత్రభావః ప్రతిగ్రహనివృత్తిః ।
 ఙ్గాన్దుర్బలతేతి చ నివృత్తిధర్మాః కలావేతే ॥ ౨౫ ॥
 నీతిజ్ఞా నియతిజ్ఞా వేదజ్ఞా అపి భవన్తి శాస్త్రజ్ఞాః ।
 బ్రహ్మజ్ఞా అపి లభ్యాః స్వాజ్ఞానజ్ఞానినో విరలాః ॥ ౨౬ ॥
 కలికలుషే మనసి స్వే కథమివ జగదార్ణవం లభతామ్ ।
 చక్షుర్దోషే జాగ్రతి చాన్ద్రం ద్విత్వం కుతో యాతు ॥ ౨౭ ॥
 విషయాననుకూలయితుం విషయిణీ హృదయే విధీయతాం యత్నః ।
 దృశి దేయమాషధం కో దృశ్యే దత్త్వా కృతీ భవతి ॥ ౨౮ ॥
 దారాః పుత్రేషు రతాః పుత్రాః పితృధనపరిగ్రహవ్యగ్రాః ।
 రోదనశరణా జననీ పరలోకగతస్య కో బన్ధుః ॥ ౨౯ ॥
 పశ్యన్తి మ్రియమాణాన్మరిష్యతోఽనుమిమతే స్మరన్తి మృతాన్ ॥
 కథయన్తి బైవమసకృచ్ఛేష్టన్తే నిత్యవత్తు పరమ్ ॥ ౩౦ ॥
 కలహాయన్తే మూఢాః కః ప్రతిభూః శ్వః ప్రభాత ఇతి ॥
 తస్యామేవ రజన్యాం కః ప్రతిభూః స్వస్య సత్తాయామ్ ॥ ౩౧ ॥
 ఆప్రపదమాశిరస్పదమన్తః కలిమలమలీమనే వపుషి ।
 విఫలం గణ్గాజలమపి మద్యఘటే దర్భముష్టిరివ ॥ ౩౨ ॥
 దణ్డ్యం యత్సుఖహేతోః పుష్టన్తి జనాః కథం తదేవ వపుః ।
 న హి శర్కరాభిలాషిభిరిక్షోః కాణ్డాని పూజ్యన్తే ॥ ౩౩ ॥
 కుల్యాః కృతా విశాలాః కుడ్యాన్యపలైర్నిబధ్ధాని ।
 క్రీత్రా బలినో మహిషాః కృతకృత్యాః స్మ ఇతి మన్యన్తే ॥ ౩౪ ॥
 ప్రాయో ముహ్యతి చేతః ప్రాణభృతః ప్రాణనిర్గమావసరే ।
 పుణ్యేన యది న ముహ్యతి పుత్రానేవ స్మరన్మీయతే ॥ ౩౫ ॥
 శమయితుమాదరమగ్నిం సంసారే సాగరే నిమజ్జన్తి ।
 తుహినవ్యథానివృత్త్యై న హి వేశ్మని పావకో దేయః ॥ ౩౬ ॥
 అర్థానామధికానాం రాజ్ఞా చోరేణ వా ధ్రువో నాశః ।
 అన్నే ఖల్వతిభుక్తే వమనం వా స్యాద్విరేకో వా ॥ ౩౭ ॥
 ఆహృత్య పరిత్యక్తా జనయన్స్తర్ధాః సుఖాభాసమ్ ।

అత్యుపపరిత్యక్తాః పరమానందాయ కల్పన్తే || ౩౮||

ప్రణమతి పరిసాన్త్యయతి ప్రలపతి యాచతి పరిభ్రమతి |

ఆవిష్ట ఇవ పిశాచ్యా పురుషస్పృష్టావశం యాతః || ౩౯||

జననాదృష్టాత్పుత్రౌ పుత్రా జామాతరో వ్యయాదృష్టాత్ |

కలహోదృష్టాజ్ఞాతయ ఇతి నిర్ణితే కిమేష్టవ్యమ్ || ౪౦||

స్వపితుః పరలోకాయ స్వయమనుదివసం యదాచరతి |

క్రియతామిదముపమానం కిం నాలం పుత్రవైరాగ్యే || ౪౧||

అననుగతే దారిద్ర్యే కిమనుగతం లక్షణం దృష్టమ్ |

కామస్యాపరిపూర్తౌ కృపణం జగదా చతుర్వదనాత్ || ౪౨||

న ఖలు ధనత్వం జాతిర్యస్య యదిష్టం తదేవ తస్య ధనమ్ |

తత్తదివ పామరాణామాకించున్యం ధనం విదుషామ్ || ౪౩||

స్వీక్రియతే యది తృష్టా స్వీకర్తవ్యం జగత్సమస్తమపి |

స్వీక్రియతే యది శాన్తిః స్యాత్పాపి స్వస్య భవతి న వా || ౪౪||

యద్ధాతారం వశయతి యత్పరిజనమస్య సాన్త్యయతి |

యదపత్రపతే నాన్తర్భావి లాభః స కస్య సమః || ౪౫||

ప్రాదేశమాత్రముదరం పరిపూరయితుం కియానయం యత్నః |

చులకేనామ్భః పాతుం ఖనితవ్యః కిం తడాగోఽపి || ౪౬||

యామార్థమసంస్కారాద్యామద్వయమనశనాచ్చ సువ్యక్తే |

శారీరే సౌన్దర్యేఽభినివిశన్తే కియన్మాథాః || ౪౭||

వన్ధ్యేత్యాహుస్తరుణీం జరతీతి పరిత్యజన్తి బహుపుత్రామ్ |

అపి నిన్దన్త్యల్పసుతాం కా గృహిణీ కామినాం హృద్యా || ౪౮||

యాన్తి శువమకృతదారా ద్వే భార్యే నేతి కృతదారాః |

తే పరదారా నేతి స్త్రీభిస్తుతాన్న పశ్యామః || ౪౯||

మదనస్యాజ్ఞాకరణే మన్యే జగదఖిలమేకరూపమిదమ్ |

తిర్కృచ్చ ఇతి నరా ఇతి దేవా ఇత్యన్యతో భేదః || ౫౦||

శుక్లవిమోకస్థానం మలమూత్రత్యాగదేశవత్కిమపి |

స్త్రీయ ఇతి విధినా విహితం కియదత్ర జనా నిమజ్జన్తి ||

వేదానధీత్య విధివస్మిమాంసిత్యా తదర్థం చ |
 దారాః కర్తవ్యా ఇతి కేనేదం ప్రహసనం కథితమ్ || ౫౨||
 దుఃఖేనోపార్జ్యన్తే పాల్యన్తే ప్రత్యహం చ లాల్యన్తే |
 వామాః స్త్రియో విమూఢేరుపభుజ్జానాః సుఖం ద్విగుణమ్ || ౫౩||
 ఆశ్చీత విబత ఖాదత జాగృత సంవిశత చలత తిష్ఠత వా |
 సకృదపి చిన్తయతాన్తః సావధికో దేహబన్ధ ఇతి || ౫౪||
 కిం విజితయా పృథివ్యా కిం కాఞ్చనభూభృతా కరస్థేన |
 కిం దివ్యాభిః స్త్రీభిర్మర్తవ్యే బ్రహ్మణా లిఖితే || ౫౫||
 జీవతి కతిచిన్నిమిషాన్కృతిచిత్తేషు శ్రుతీరథీత ఇవ |
 తావత్యేవాకులయతి తన్త్రాణి నవాని చాతనుతే || ౫౬||
 స్వల్పే జీవనకాలః స్వల్పా ధీః పరిచయః స్వల్పః |
 తదపి తరేమ కథఞ్చిచ్ఛూతయో యది నోపజాయన్తే || ౫౭||
 కుత ఆగతం న జానే క్వ ను వా గన్తవ్యమిదమపి న జానే |
 సఞ్చారసి క్వేదాసిం సంసారపథే మహాతమసి || ౫౮||
 తమసావృతాశ్చరన్తః సవిధే దూరే చ నావయన్త్యర్థాన్ |
 అవయన్తి తు విస్పష్టం తదితి శిరస్యభిహతే మూఢాః || ౫౯||
 నిమిషన్యత్ర తరుణ్యస్తత్ర తరుణ్యో న నిమిషన్తి |
 ఈదృషో హి విశేషః స్వర్గః స్వర్గ ఇతి కిం తత్ర || ౬౦||
 కోపో మైత్రావరుణేః శాపో వా తార్కికస్య మునేః |
 సంస్మర్యతే యది సకృచ్ఛత్రోరపి మాస్తు శక్రపదమ్ || ౬౧||
 గచ్ఛత్యమరావత్యాం గచ్ఛతు చతురాననస్య వా నగరే |
 పునరాగన్తవ్యం యది పుంసా కిం సాధితం భవతి || ౬౨||
 భుక్తా బహవో దారా లబ్ధాః పుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ |
 నీతం శతమప్యాయుః సత్యం వద మర్తుమస్తి మనః || ౬౩||
 విశ్లేషణస్వభావాన్విషయాన్పశ్యన్కరోతి కో మమతామ్ |
 నశ్యవస్థాపన్నం కః క్రీణీతే ధనైరశ్వమ్ || ౬౪||
 అన్నాభావే మృత్యుః శాలిభిరన్నాని శాలయో వృష్టయా |

వృష్టిస్తవసేతి వదన్నమృత్యవే తత్తపశ్చరతు || ౬౫||
 కిం న నిగృహన్తి మనః కిం న భజన్తే జనాః శివం శరణమ్ |
 అభిసంభేదమాత్రాన్మోక్షోపాయేన బధ్యన్తే || ౬౬||
 భోగాయ పామరాణాం యోగాయ వివేకినాం శరీరమిదమ్ |
 భోగాయ చ యోగాయ చ న కల్పతే దుర్విదగ్ధానామ్ || ౬౭||
 బ్రాహ్మణచణ్డాలా ఇత్యాహ మనుర్యన్మహాపథికాన్ |
 భవమార్గమహాపథికానధిక్యత్వైవ ప్రవృత్తం తత్ || ౬౮||
 ఏకదాః క్షితిపతిషు ద్విత్తా దేవేషు పఞ్చాషా ద్రుహిణే |
 ఏతావన్తో జగతి బ్రహ్మానందార్ణవస్య కణాః || ౬౯||
 అజ్ఞానేనాపిహితే విజ్ఞానే కర్మ కిం కురుతే |
 వికలే చక్షుషి తమసా వ్యాదాయ ముఖం కిమేక్షేత || ౭౦||
 అతికలుషమాశునశ్వరమాపాతస్ఫురణమనభిలాపకరమ్ |
 అపి హృష్యన్తి జనాః కథమవలమ్బ్య జ్ఞానఖద్యోతమ్ || ౭౧||
 ప్రయుతం నియుతం వాపి ప్రదిశన్తి ప్రాకృతాయ భోగాయ |
 క్రీణన్తి న బిల్వదలైః కైవల్యం పఞ్చుషైర్మూఢాః || ౭౨||
 యావత్కిల చేష్టన్తే తావత్పాశేన బధ్యతే గ్రన్థిః |
 నిభృతం యది వర్తన్తే కాలేన ప్రసతే పాశః || ౭౩||
 ఉపరున్ధన్తి శ్వాసాన్మునయో నాశ్చన్తి న పిబన్తి |
 స్తూయన్తే కిం మునయః కణ్ఠే కుర్వన్తి కనకపాశమిమే || ౭౪||
 కామం జనాః స్మయన్తే కైలాసవిలాసవర్ణనావసరే |
 సాధనకథనావసరే సావీకుర్వన్తి వక్రాణి || ౭౫||
 వగ్గ్ణాః కథమగ్గ్ణాః కథమిత్యనుయుక్త్యై వృథా దేశాన్ |
 కీడ్వక్రృతాన్తపురమితి కోఽపి న జిజ్ఞాసతే లోకః || ౭౬||
 త్యక్తవ్యో మమకారస్త్యక్తుం యది శక్యతే నాసౌ |
 కర్తవ్యో మమకారః కిం తు స సర్వత్ర కర్తవ్యః || ౭౭||
 పుత్రా ఇతి దారా ఇతి పోష్యాన్మూర్ఖో బహిర్జనాన్పూతే |
 అన్యే తమసి నిమజ్జనాత్మా పోష్య ఇతి నావైతి || ౭౮||

యజ్ఞోన్మితమధిగర్భం యజ్ఞ చిరం చిన్మితం నరకే |
 విషయానిలసంసర్గాన్మమృజే తత్సర్వమేకపదే || ౭౯||
 బాహ్యగతాగతశీలా ప్రాణస్య శ్వాసలక్షణా వృత్తిః |
 కర్షతి మనసో వృత్తిం కులటేవ కులస్త్రియం ముగ్ధామ్ || ౮౦||
 అతిగమ్భీరమనావిలమక్షోభ్యమదృష్టపారమవిలక్ష్ణయమ్ |
 అవిరలతరజ్గసంకృలమైక్షిషి విజ్ఞానసాగరం మహతామ్ || ౮౧||
 ఘోరం భవమపహోతుం కతిచిదఘోరం భవం ప్రపద్యన్తే |
 సంసరణకాతరాణాం సంసరణం శామ్భవీ భక్తిః || ౮౨||
 పాశో యది మోక్షవ్యః పశుపతిరేవానుసర్తవ్యః |
 న ఖలు వ్యతిముచ్యన్తే పశవః పాశేన సమ్బద్ధాః || ౮౩||
 అలమలమనుభూతాభిర్మాతృభిరలమస్తు పితృభిశ్చ |
 భవితవ్యం యది నిత్యవదర్ధం మాతుః పితృశ్చాస్తు || ౮౪||
 ధన్యాస్తే బహుదేవాః స్వామిని యేషాం న దుర్భిక్షమ్ |
 జాతు న జానీమో వయమేకమపి స్వామినం పూర్ణమ్ || ౮౫||
 సస్తు బృహన్తో దేవాః కిం తు న తాన్నస్తుమీహతే చేతః |
 ఆఢ్యవదాన్యన్యాయాదన్తకజితమేవ చిన్తయతే || ౮౬||
 నిధ్యాయసి విషయసుఖం న ధ్యాయసి విషమమస్య పరిపాకమ్ |
 బంధం తమేవ చిన్తయ బంధం మోక్షం చ యః క్షమతే || ౮౭||
 సదనం గురూపసదనం చరణం పఞ్చాక్షరీపురశ్చరణమ్ |
 ధనమభిలాషనిరోధనమత్యాశ్రమవర్తినాం పుంసామ్ || ౮౮||
 స విధిర్వృత్తే విదధతి స ప్రతిషేధో యతో నివర్తన్తే |
 సోపనిషద్యద్బ్రువతే శైవాశ్రమవర్తినో ధీరాః || ౮౯||
 కౌ పితరౌ యౌ జగతాం కః స్వామీ యః ప్రపఞ్చమ్య |
 ప్రత్యన్తమితే భేదే తత్కిమిదం కిమితి కః ప్రశ్నః || ౯౦||
 త్యజ సంసారమసారం భజ శరణం పార్వతీరమణమ్ |
 విశ్వసిహి శ్రుతిశిఖరం విశ్వమిదం తవ నిదేశకరమ్ || ౯౧||
 భవ్యమభవ్యం వా నః ప్రలిఖతు వేధాః సుదుర్మేధాః |
 సవ్యమసవ్యం వా నశ్చరణం శరణం మహేశస్య || ౯౨||

వేధాః కథం హరిః కథమితి తు ప్రశ్నే వయం మూకాః ।
 శివమేకం జానీమస్తస్మాదన్యం న జానీమః ॥ ౯౩ ॥
 దారుణమసిపత్రవనం దారుణతమమన్ధతామిన్ద్రమ్ ।
 కా వా తతః క్షతిర్ముః శైవా వయమా చతుర్వదనాత్ ॥ ౯౪ ॥
 కృతదీక్షో ఘోరమఖే కులకూటస్థో భరద్వాజః ।
 విద్యేశ్వరేషు కశ్చన పితామహో న ఇతి విప్రమ్భః ॥ ౯౫ ॥
 కలహాః కదాపి మాస్త్వితి కలితశరీరైక్యయోః శివయోః ।
 అహమస్మ్యహమస్మీతి ప్రాప్తః కలహో మమ త్రాణే ॥ ౯౬ ॥
 నరకాయాపి న భోగాన్నరాధమాయాపి నాన్యసురాన్ ।
 మన్యన్తే కతిచిదపి మాహేశ్వరమాశ్రితా యోగమ్ ॥ ౯౭ ॥
 జ్ఞాతుం హోతుం విషయం శ్రోతుం మన్తుం గ్రహీతుమాత్మానమ్ ।
 వత్సా యది న హి ఘటతే తత్సాధయతావిముక్తాయ ॥ ౯౮ ॥
 సాంఖ్యం యోగో నియమా భక్తిః కర్మ ప్రపత్తిరితి ।
 ఏకత్ర సకలమేతత్కేవలమవిముక్తమేకత్ర ॥ ౯౯ ॥
 బద్ధః కన్తే వక్ష్యతి ముక్తో ముక్తిం న జానాతి ।
 యాన్యసి చేదవిముక్తం జ్ఞాన్యసి విశ్వేశ్వరస్య ముఖాత్ ॥ ౧౦౦ ॥
 న గ్రహీతం శ్రుతిహృదయం న చ నిగృహీతం పరిష్టవం హృదయమ్ ।
 ఇచ్ఛామి చ ధామ పరం గచ్ఛామి చ విశ్వనాథపురమ్ ॥ ౧౦౧ ॥
 ఇతి శ్రీమదప్పయ్యదీక్షితవిరచితం వైరాగ్యశతకం సమ్పూర్ణమ్ ॥

The shataka is composed by Shri Appayya Dikshita as noted in the reference 2 of Kavyamala. In some prints, it is considered a composition of Nilakantha Dikshita.

Proofread by Rajesh Thyagarajan

pdf was typeset on March 13, 2022

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

